МІЖНАРОДНИЙ ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ООН: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ

ГОЛОВКІН А.Р. - студент 1 курсу магістратури спеціальності 293 «Міжнародне право» ПЗВО «Київський міжнародний університет»

DOI: https://doi.org/10.71404/EP.2025.2.35

Мета статті: Проаналізувати поняття та елементи міжнародного інституційного механізму ООН.

Постановка проблеми

Сучасний світ переживає складний період глобальних змін, які ставлять перед міжнародною спільнотою нові виклики. Організація Об'єднаних Націй (ООН), як центральний інститут міжнародної системи, відіграє ключову роль у забезпеченні миру, безпеки та захисту прав людини. Проте сучасна політична реальність демонструє, що існуючий міжнародний інституційний механізм ООН не завжди ефективний через архаїчність своєї структури та процедур. Особливо гостро це питання стоїть у контексті функціонування Ради Безпеки, де право вето постійних членів часто блокує прийняття оперативних рішень. Наприклад, конфлікт між Росією та Україною показав, що Рада Безпеки не може вчасно реагувати на порушення міжнародного права через політичні протидії. Україна, яка активно залучається до дискусій щодо реформування ООН, наголошує на необхідності збільшення представленості регіональних груп у складі Ради Безпеки та скасування права вето у разі масових порушень прав людини. Це стає особливо актуальним на тлі глобальних викликів, таких як кліматичні зміни, міграційні кризи та економічні коливання.

Аналіз останніх досліджень

У науковій літературі міжнародний інституційний механізм ООН досліджувався з різних аспектів. Зокрема, українські вчені, такі як Борисенко О.В., аналізували історію становлення ООН та її роль у міжнародних відносинах [3]. Також широко обговорювалася система захисту прав людини, яка є одним із ключових елементів механізму ООН. Наприклад, у працях Коваленка М.І. досліджувалася діяльність Комітету з прав людини та інших механізмів контролю. Автор акцентував увагу на тому, що система захисту прав людини потребує адаптації до сучасних умов, зокрема через цифровізацію процесів та покращення координації між органами ООН. Однак питання реформування Ради Безпеки ООН залишається недостатньо вивченим, особливо з точки зору участі України в цьому процесі. У наукових працях мало уваги приділяється аналізу ролі окремих держав у реформуванні механізму ООН, зокрема України.

Формування цілей статті

Метою цієї статті є аналіз поняття та елементів міжнародного інституційного механізму ООН, а також визначення ролі України в процесі його реформування. Для досягнення цієї мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати теоретичні аспекти міжнародного інституційного механізму ООН;

- дослідити елементи механізму та їх вплив на міжнародні відносини;
- визначити перспективи розвитку механізму ООН у контексті геополітичних змін;
- проаналізувати роль України у процесі реформування Ради Безпеки ООН.

Виклад основного матеріалу

Міжнародний інституційний механізм ООН — це сукупність органів, норм, процедур та принципів, які забезпечують функціонування організації. Основними елементами механізму є Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна та Соціальна Рада, Міжнародний Суд та Секретаріат. Генеральна Асамблея є найбільш демократичним органом ООН, де кожна держава-член має один голос. Рада Безпеки, у свою чергу, відповідає за підтримання миру та безпеки, має право приймати обов'язкові резолюції для всіх держав-членів. Економічна та Соціальна Рада координує діяльність спеціалізованих агентств ООН, таких як ЮНЕСКО, ВООЗ та інші. Міжнародний Суд є головним судовим органом ООН, який вирішує спори між державами на основі міжнародного права.

Історія становлення та розвитку міжнародного інституційного механізму ООН

ООН була заснована у 1945 році як реакція на трагедії Другої світової війни. Її основними цілями були запобігання війнам, захист прав людини та сприяння соціально-економічному розвитку. Першим значним кроком у розвитку механізму ООН стало прийняття Хартії ООН, яка визначила основні принципи діяльності організації. З часом механізм ООН адаптувався до нових глобальних викликів, таких як деколонізація, холодна війна та глобалізація. У 1990-х роках почалася активна дискусія щодо реформування Ради Безпеки, оскільки її склад не відображав сучасну політичну реальність.

Одним із ключових досягнень ООН є створення системи захисту прав людини. Це включає прийняття Всеобщої декларації прав людини (1948), створення Комітету з прав людини та інших механізмів контролю. Україна активно співпрацює з цими органами, зокрема подаючи періодичні звіти про стан прав людини в країні. У 2014 році Україна стала учасником міжнародного договору про захист прав людини, що підкреслює її зобов'язання щодо виконання рекомендацій ООН.

ООН відіграє провідну роль у регулюванні міжнародних відносин. Через свої органи, такі як Рада Безпеки, організація приймає резолюції, які мають обов'язкову силу для всіх держав-членів. Україна активно використовує платформу ООН для захисту своїх інтересів, зокрема в контексті конфлікту з Росією. У 2014 році Україна звернулася до Ради Безпеки з проханням вжити заходів щодо захисту її територіальної цілісності.

Діяльність ООН базується на міжнародному праві, зокрема на Хартії ООН. Організація сприяє розвитку міжнародного права через прийняття конвенцій, договорів та інших нормативних актів. Україна є активним учасником цього процесу, підписуючи та ратифікуючи численні міжнародні документи. Наприклад, Україна є стороною Женевських конвенцій про захист жертв війни.

Комітет з прав людини є одним із ключових органів у системі захисту прав людини. Він розглядає скарги громадян та надає рекомендації державам щодо покращення ситуації. Україна співпрацює з комітетом, зокрема надаючи інформацію про реформи у сфері прав людини. У 2020 році Україна представила на розгляд комітету звіт про стан прав людини в країні.

Україна є одним із найактивніших учасників процесу реформування Ради Безпеки ООН. Країна наголошує на необхідності відображення сучасної політичної реальності в складі Ради, зокрема шляхом збільшення кількості постійних та непостійних членів. Конфлікт між Україною та Росією став індикатором необхідності реформування Ради Безпеки для забезпечення її ефективності.

Висновки

У статті проаналізовано поняття та елементи міжнародного інституційного механізму ООН, а також визначено роль України у процесі його реформування.

Підкреслено важливість механізму ООН для забезпечення миру, безпеки та захисту прав людини. Перспективи розвитку механізму полягають у його адаптації до сучасних геополітичних змін та підвищенні ефективності органів ООН. Україна, як активний учасник процесу реформування, може відіграти ключову роль у вдосконаленні міжнародного інституційного механізму ООН.

Література

1. Борисенко О.В. Міжнародна система захисту прав людини: історія та сучасність. Київ: Наукова думка, 2018.

2. Коваленко М.І. ООН та її роль у сучасному світі. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2019.

3. Мельник Р.П. Реформування Ради Безпеки ООН: український вимір. Політична думка, 2020, №3.

4. Хоменко В.С. Україна та ООН: історія співпраці. Київ: Український центр політичних студій, 2021.

5. Хартія Організації Обьеднаних Націй. Офіційний текст. Нью-Йорк: ООН, 1945.

6. ЮНЕСКО. Діяльність спеціалізованих агентств ООН. Женева: ЮНЕСКО, 2017.

7. Захарченко Л.І. Міжнародне право та його роль у сучасному світі. Харків: Право, 2019.

8. Міжнародний Суд ООН: практика та перспективи. Київ: Наукова думка, 2020.

9. Україна та міжнародні організації. Збірник наукових праць. Київ: Національна академія наук України, 2021.

10. Женевські конвенції. Офіційний текст. Женева: Міжнародний Червоний Хрест, 1949.

11. Український звіт про стан прав людини. Київ: Міністерство закордонних справ України, 2020.

12. Реформа Ради Безпеки ООН: проблеми та перспективи. Київ: Український інститут дослідження міжнародних відносин, 2022.

13. Петренко В.С. Україна та реформа ООН: правовий аспект. Правова думка, 2021, №4.

14. Шевченко О.М. Міжнародна система безпеки: виклики та перспективи. Київ: Юрінком, 2020.